

Треће поглавље – Упознавање с људским правима

Увод

Илустрација приказује предмете који су блиски деци и млађим људима. Сваки од њих може представљати симбол људских или дечјих права – шатор (право на одмор), кишобран (заштита), тањир са храном (право на испуњавање физичких потреба), књига (право на образовање, слободу мисли), плишани меда (право на слободно време и игру), застава (заштита грађанских права од стране државе), кутија са првом помоћи (здравствена заштита), коверта (слобода комуникације и изражавања), кућа (приватност). Глобус може представљати идеју заштите људских права за свако људско биће. Симболи су послогани разиграно, један изнад другог, и можемо их замислити како се врте у круг. Повезани на овакав начин чине целину која представља више од самих делова. Узмите само један комад, и целина ће се срушити.

Ова слика је прави пример који показује колико моћни могу бити наизглед врло једноставни симболи. Тражење симбола који описују људска права је задатак који се може доделити како старијим тако и млађим ученицима. Овај задатак им омогућава да повежу своје лично искуство са људским правима и да истраже значај људских права за своје животе. Неколико вежби у овом поглављу следи овакав приступ.

Вежбе у овом поглављу се баве људским правима – кључној теми образовања о људским правима. Друга поглавља, као што је оно о вредностима, наглашавају поучавање путем људских права – са људским правима као педагошком водилом. Ове вежбе се фокусирају на поучавање о људским правима:

- препознавање људских права: ученици знају једно или неколико људских права детаљно и разумеју основна начела;
- тачно разумевање људских права – ученици читају једни другима, полако и пажљиво, јер важна је свака реч;
- повезивање људских права са свакодневним животом; ученици разматрају своја лична искуства, жеље и потребе кроз перспективу људских права.

Неколико вежби су примери учења путем рада на задацима.

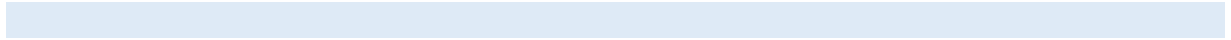
Ученици праве постер или ковчежић са благом и стварају симболе који представљају одређена људска права. Користећи се креативним вештинама ученика, такви задаци чине промену у односу на стандардно учење путем књиге или снажније когнитивно оријентисане форме.

Сви задаци захтевају помно размишљање у одељењу. Ученици би требало да разумеју да се људска права могу прекршити, те да из тог разлога морају бити дефинисана и заштићена законом као и средствима која захтевају употребу силе (снаге реда, казнени систем).

Са старијим ученицима (у вишим разредима основне школе) могуће је учинити неке додатне кораке. Људска права су основна права, што значи да ниједна јавна власт не треба да их

потврђује или да буде у позицији да их одузме од нас. Ученици треба да знају да постоје основни правни акти о људским правима као што је Европска конвенција за заштиту људских права. Морају разумети да су наша права ограничена правима других. Сами морамо да откријемо како то треба разумети, а уколико је потребно, законодавци и судије ће морати да донесу одлуку. Као што извештаји Савета Европе и невладиних организација показују, сама држава такође може бити претња људским правима. У таквим случајевима, грађани се могу обратити националним уставним судовима или Европском суду за људска права у Стразбуру.

Пажња! Вежбе везане за људска права које следе могу се, употпуњене или уместо ових, спровести у контексту дечијих права, пре свега у нижим разредима. (Линк за дечја права: http://www.unicef.be/kids/IMG/pdf/praxis-buch_kinderrechte_komplett.pdf.)

Вежба 3.1. – Ковчежић са благом

Васпитно-образовни циљеви часа

Ово је вежба за децу млађу од шест година. Она разумеју да деца имају своја права, постају свесна да та права постоје и да је важно поштовати их.

Наставна средства

Ковчежић са благом је нарочито лепа кутија коју су деца сама украсила и временом напунила (УНИЦЕФ-овим сликама² које илуструју дечја права, луткама и разним предметима, касније и чланцима из новина).

Поступак

1. На почетку кутија садржи једну или две слике које представљају право на једнакост и право особа са физичким или психичким сметњама у развоју на посебну пажњу и стручну помоћ (видети горе наведени линк). Разговор у одељењу: Шта би ове сличице, односно, пиктограми, могле значити? Пажња: Реч је о дечјим правима!
2. Продубите разговор на тему одабраног дечјег права. Шта ово нама значи? Ко већ има искуства с овим правом? Ко брине да се то право заштити? Ко нам помаже када се оно прекрши?
3. У наредном периоду од једне до три године додаваћемо нове симболе о другим дечјим правима у свој "ковчежић с благом". Као подсетник, за свако дечје право убацићемо по један предмет. Који предмет(и) најбоље одговара(ју) оном дечјем праву о којем смо данас говорили? Свечано ћемо у ковчежић ставити прави предмет.
4. Током наредних година, на одговарајућем школском нивоу (рецимо, од првог до трећег разреда), периодично ћемо се бавити и другим дечјим правима. При том, полазна тачка може бити нови симбол који деца одреде претурајући по кутији. У погледу метода, даљи рад се одвија према горњем моделу. До краја, може се прорадити потпуна листа дечјих права (видети горе наведени линк).

² Линк за УНИЦЕФ-ове пиктограме: http://www.unicef.be/kids/IMG/pdf/praxis-buch_kinderrechte_komplett.pdf

Вежба 3.2. – Жеље и потребе

Васпитно-образовни циљ часа	Ученици разумеју разлику између ствари које желе или би хтели од онога што им је стварно потребно.
Наставна средства	Папир, хемијске оловке, маказе.

Поступак

1. Наставник тражи да ученици на комадиће папира (А6) нацртају неколико ствари за које сматрају да су им потребне, или да запишу одговарајуће речи (наставник може сам припремити цедуље пре лекције или задати ученицима да их сами изрежу). У обзир долазе ствари за које ученици мисле да су им апсолутно неопходне. (Наставник ближе конкретизује, нпр. : Замислите оно без чега не бисте могли живети! Или: Наведите осам ствари које би вам биле апсолутно неопходне ако бисте морали да живите годину дана на пустом острву!). Сваки ученик може нацртати отприлике 6-8 цртежа. За сваки цртеж/реч предвиђен је посебан листић.
2. Кад су цедуље спремне (после 10-15 минута), наставник дели ученике у групе од троје или четворо.
3. Свака група се сада мора договорити да остави само пет цртежа, а остале оставе по страни. Само пет најважнијих ствари могу остати на столу. Након тога групе једна другој објашњавају којих пет ствари су изабрале. Да ли су све групе изабрале исте ствари?

Додатна активност

Наставник разаципа конопцац за сушење веша преко целе учионице и качи на њега цртеже. Потом разговара са одељењем који цртежи/појмови заиста представљају егзистенцијалне потребе (храна, топлота, љубав итд.) а који више изражавају жеље чије испуњење није од животне важности. На крају, на конопцу треба да остане само пет цртежа. Могу ли се ученици усагласити којих пет ће то бити?

Коначно, на табли ће бити истакнути појмови ПОТРЕБЕ и ЖЕЉЕ, те још једанпут, кроз разговор, растумачени.

Ову вежбу је најбоље радити код првог разговора о људским и дечјим правима

Вежба 3.3. – Дрво људских права

Васпитно-образовни циљ часа Ученици развијају појмовни оквир како би изнели своја размишљања на тему људских права.

Наставна средства Фломастери, велики листови папира који ће бити постављени на зид.

Претходне напомене

Претпоставка је да су ученици већ прошли кроз први увод у људска права и тако стекли основна знања, или да су раније имали разговор о значењу термина "људска права" и о томе која се права ту подразумевају.

Вежба се може применити и на дечја права која се у нижим разредима поједностављено приказују. Линк за дечја права: http://www.unicef.be/kids/IMG/pdf/praxis-buch_kinderrechte_komplett.pdf

Поступак

1. Наставник дели ученике у мале групе од по три до пет ђака.
2. Она/он тражи од сваке групе да нацрта једно лепо дрво и да га именују „Наше дрво људских права“. При дну стабла треба да напишу „људска права“. Након тога би на главне (најдебље) гране дрвета требало да запишу неке кључне појмове за које ученици мисле да су фундаментални и од посебне важности. Из ових главних грана "расту" тање гране са појмовима за које ученици мисле да произлазе из главних или су им сродни.
3. Након 30-ак минута, групе постављају своје цртеже на зид и објашњавају другима шта су то на њима написали. Направљени плакати могу неко дуже време остати на зиду. Послужиће као украс, а могу се користити и у неким другим лекцијама.

Додатна активност

Пошто је – на основу вежбе и претходног увида – сазнао представе ученика о људским правима, наставник може детаљније обрађивати људска права или дечја права и закључити до које мере стварна права одговарају правима која су на дрвету записали ученици.

Вежба 3.4. - Конопци

Васпитно-образовни циљ часа	Сврха ове вежбе је да представи опште гледиште на наше заједничко порекло као увод у образовање о људским правима. Сви људи деле заједничко порекло, исту земљу и имају иста права независно од тога где живе и у којој ситуацији живе. Вежба визуализује велике бројке како би биле разумљивије деци.
Наставна средства	Два конопца дужине 4,6 и 7,2 метара, (пожељно) карта света или глобус, или листа са популацијом разних земаља.

Поступак

1. Наставник показује ученицима конопца дугачак 4,6 метара и пита их да ли могу да му погоде дужину. Када се ученици сложе да је конопца дугачак 4,6 метара, пита их колико то износи милиметара.
2. Дужина конопца од 4.800 милиметара може да буде симбол дужине историје наше планете, с обзиром да се сматра да је земља стара приближно 4.800 милиона година.
3. Наставник се враћа на причу о настанку планете и пролази кроз главне догађаје у историји земље, с тим да 1 милиметар представља 1 милион година. Колико дуго су људи на земљи? Показује им постојање људске врсте на задњих 1-2 милиметара и упоређује их са остатком конопца. Можда људска бића нису толико важна? Можда треба да будемо врло обазриви и водимо рачуна о планети на којој живимо?
4. Наставник прича ученицима нешто мало о историји човечанства. Према тренутним сазнањима, људски живот се први пут појавио у Африци. На почетку смо сви ми били Африканци! Онда су људи мигрирали из Африке и на крају населили целу планету. Данас постоји много земаља и различитих група које говоре пуно различитих језика и имају различите културе и религије, али на почетку смо сви били једнаки.
5. Наставник показује ученицима други конопца. Колико је он дугачак? Данас на свету живи 7,2 милијарди људи.³ Тако, 1 милиметар конопца представља 1 милион људи. Наставник сада показује на конопцу различите величине неких земаља, нпр. Кине, Индије, Русије, Немачке, Швајцарске или Лихтенштајна, те колико им центиметара/милиметара припада. Која је величина наше земље? Неки људи деле свет на „наше људе“ и „странце“. Уже нам показује да су већина људи „странци“! Али сви ми делимо ову планету као наш дом и морамо научити како да живимо заједно. Земље света, кроз организацију Уједињених Нација, одлучиле су да, упркос чињеници да смо различити и живимо на различитим местима, сви имамо иста права.

Додатна активност

На основу овог увода наставник може даље да расправља о питањима животне средине, људских права уопштено, предрасудама и стереотипима (видети поглавље „Како видимо друге“), географским питањима и међународним односима.

³ Наставник треба да, ако је неопходно, измени овај податак и прилагоди дужину ужета према новом броју становника; 7,2 милијарди људи је било у 2013/2014. години.

Вежба 3.5. – Плакат о људским правима

Васпитно-образовни циљеви часа	Ученици продубљују знање о појединим аспектима људских права. Вежбају вештину разумевања прочитаног. Развијају своје креативне вештине.
Наставна средства	Велики листови папира, папир у разним бојама, фломастери, маказе, лепак, стари часописи и новине, слике и фотографије; текст из Европске конвенције за заштиту људских права или Универзалне декларације о људским правима (оба документа су доступна на интернету).

Поступак

1. Ученици формирају групе од по четворо.
2. Наставник задаје свакој групи један чланак који говори о неком људском праву. (Варијанта: Старији ученици могу да одлуче на којем чланку желе да раде и објашњавају због чега су баш њега изабрали).
3. Свака група припрема плакат о изабраном/задатом људском праву. Плакат се састоји од следећих делова:
 - а. наслова који представља једно људско право;
 - б. текста из Европске конвенције за заштиту људских права или Универзалне декларације о људским правима;
 - в. слике (симбол, пиктограм) која представља то људско право (нпр. точак може представљати слободу кретања, уста за слободу изражавања);
 - г. анализу структуре људског права (за напредне разреде), у којој се говори о:
 - особама које имају то право, или онима којима то право највише значи;
 - садржају права (од чега те то право штити и шта омогућава);
 - средствима за примену или спровођење тог права;⁴
4. Групе представљају своје плакате и дискутују о њима у одељењу.

Додатна активност

Плакат такође може садржати примере нарушавања људског права о коме је реч и како би то право могло или требало да буде спроведено.

Варијација

Овај задатак може да послужи као увод у тему или дубљи рад на њој. Као што је горе споменуто, структура плаката може варирати у односу на узрасну доб групе и предзнање ученика.

Препоручљиво је комбиновати ову вежбу са другим вежбама на тему људских права (нпр. успоставити везу са личним искуствима ученика, разговором о проблемима кршења људских права, о имплементацији неког права и универзалности људских права.)

⁴ Видети: Yves Lador, *Teaching guide to the European Convention on Human Rights*, Geneva/Strasbourg, 1997, p. 53f (како настаје људско право?).

Вежба 3.6. – Лет балоном

Васпитно-образовни циљеви часа	Ученици постају свесни универзалних вредности у људским правима. Разумеју да су нека права имплицитно садржана у другим правима, али унутар система људских права разлика је у томе јесу ли одређена људска права заштићена или не. Ученици разумеју да су људска права неотуђива и да се деспотско укидање људских права граничи са диктатуром.
Напомена	Ова игра се може користити као увод на почетку једне од низа лекција о људским или дечјим правима или као прелазни задатак на крају.
Наставна средства	Хемијске оловке и папир, по могућности велики листови папира који се могу ставити на зид; листа права која се могу одбацити/којима се може дати приоритет.

Поступак

1. Наставник управља игром. Ученици су распоређени у групе од по петоро до шесторо. Свака група добија плакат и маркере. Ученици цртају велики балон изнад океана или локалног предела. Вреће с песком које представљају десет људских права су залепљене на плакат (погледати листу ниже доле).
2. Сада игра почиње. Ученици треба да замисле како путују у „балону људских права“. Балон почиње да пада и путници морају бацити неку врећу како би избегли несрећу.
Задатак ученика је да распореде људска права, која су представљена у теретним врећама, по приоритету. Користиће следеће критеријуме: Да ли је неко право имплицитно садржано у другоме? Да ли је неко право од посебног значаја за демократију или за наше личне потребе?
3. Међутим, балон и даље пада и потребно је бацити још терета у редовним размацима. Ученици морају да баце још врећа са теретом. Након што су бацили четири или пет врећа, балон се безбедно приземљује.
4. Разматрање урађеног задатка:
Свака група представља своју листу целом одељењу и објашњава (неке) своје приоритете. Затим се листе могу поредити. Постоје ли велике разлике? Такође би требало поразговарати о учињеном раду у групама. Да ли је било тешко усагласити се? Да ли је било тешко дати приоритет неким правима у односу на друга?
У квалитетном уставу, укидање било којег од тих права узроковало би озбиљну штету демократији. Људска права су права која нам по природи припадају и зато су неотуђива. На темељу тога може се рећи да је лет балоном заправо симулација ситуације за коју се надамо да се никад неће догодити. То треба јасно нагласити у закључку.
Ако би ученици на основу тога довели у питање правила игре, онда би се могло сматрати да је образовни циљ потпуно испуњен.
Могуће је продужити разматрање проучавајући која од ових права су део устава земље и како се та права штите.

Додатни предлог

Када се ова вежба ради са млађим ученицима, комаде терета – права - требало би заменити терминима који су познатији ученицима, на пример „слободни избори“ могу се заменити „играчкама“. Током разговора након урађене вежбе ови предмети се могу повезати са дечјим правима.

Материјал

Изабрана људска права

Може се размислити и о другачијем избору људских права за ову вежбу, рецимо, заменити доњу листу потпуном листом људских права са разних интернет-сајтова или из прилога у Приручнику III ове едиције.

Терет у балону се састоји од следећих права:

- слободни избори
- слобода власништва
- равноправност жена и мушкараца
- чисто и здраво окружење
- приступ здравој храни и чистој води
- право на образовање
- слобода мишљења, савести и вере
- одећа и дом за све грађане
- приватни живот без уплитања
- слобода кретања.